

Arsene Marchyshak

### Syrian Monophysitism: history and modernity

*This paper describes the history of the Syrian Orthodox Church of Antioch and All the East. Consider the features of doctrine and ritual-religious practices of the Syrian Monophysitism. A special place is occupied by the current state of Christians Syrian yakovyty.*

**Keywords:** Ancient Oriental Orthodox Churches, Chalcedon, Monophysitism, the heresy, Christology, theology, Syrian yakovyty, teomonophysitism, hierarchy, union.

Арсен Марчишак

### Сирийские монофизитство: история и современность

*Автор статьи анализирует историю возникновения Сирийской православной церкви Антиохии и всего Востока. Рассматривает особенности вероучения и обрядово-культурной практики сирийского монофизитства. Отдельное место занимает современное состояние христиан сиро-яковитов.*

**Ключевые слова:** Древние Восточные православные церкви, Халкидон, монофизитство, ересь, христология, богословие, сиро-яковиты, теомонофизитство, иерархия, уния.

УДК 271.2-877.2

© Андрій Яремчук  
(Чернівці)

### ІСИХАСТСЬКА ТРАДИЦІЯ В ПРАВОСЛАВНОМУ СВІТІ СИРІЇ, БОЛГАРІЇ, СЕРБІЇ, РУМУНІЇ ТА ГРУЗІЇ

*У статті здійснено історико-релігійний аналіз розвитку ісихазму на територіях Сирії, Болгарії, Сербії, Румунії та Грузії. Охарактеризовано ісихастський рух в контексті східно-християнської духовної культури. Висвітлюються основні погляди богословів, які формувалися під впливом цього релігійно-філософського вчення. Розкривається значення ісихазму в реформуванні монастирів.*

**Ключові слова:** ісихазм, ісихастська література, монастир, містицизм, православний аскетизм, святоотцівська традиція, духовна культура, християнство, Ісусова молитва.

Ісихазм – стародавня традиція духовної практики, яка складає основу православного аскетизму і містить у собі великий, оригінальний комплекс уявлень про людину, її свідомості та діяльності. Вплив ісихастських ідей на формування духовно-культурних традицій різних народів є **актуальною** темою в плані подальшого розвитку, що знаходиться на межі різних наукових дисциплін: богослов'я, філософії, мистецтвознавства, тощо. Ісихазм відображав релігійну основу внутрішнього життя людини, його емоційну сферу, яка формувалася в різні історичні періоди.

Особливості ісихазму в православному світі, тенденції розвитку ісихастських ідей, значущість діяльності ченців-ісихастів у духовному розвитку висвітлювалися у публікаціях таких авторів: А.В. Муравйова, С.С. Хоружного, Л.Г. Дуларідзе, З.Ранковіча, О.І. Матицина, Г.О. Нені.

**Метою** даної статті є подати короткий огляд становлення та впливу містичної філософії ісихастів у православному світі на теренах таких країн як: Сирія, Болгарія, Сербія, Румунія та Грузія.

**Виклад основного матеріалу.** Значне явище, що відображало багато рис розвитку православного ісихазму, являв собою сирійський ісихазм. У науковому світі більш поширеним є термін «сирійське аскетичне вчення» або ж «містичне вчення». Витоки вчення про молитву й аскезу у сирійців є недостатньо добре вивченими, зважаючи на деяку неясність стосовно точки

відліку останньої. Серед науковців немає єдиної думки про те, де шукати початок специфічних форм цього вчення, що відрізняють саме сирійський ісихазм. Звичайно, основу цього питання вбачають в середовищі апокрифічної літератури, а саме в «Діяннях Іуди Хоми», «Діяння Павла і Фекли». Тут найчастіше знаходять характерні риси сирійського ісихазму, підкреслюється різниця між церковним вченням і вченнями, що містяться в певних пам'ятках. Ранньому сирійському аскетизму деякими вченими ставиться надмірно аскетичний нахил. Саме цим пояснюють появу саме в Сирії секти ідропарастатів (водоприносителів, котрі у своєму жертвоприношенні замість вина вживали тільки воду), організованої в Месопотамії в II ст. учнем св. Іустина Філософа Татіаном, який і був за цю ересь засуджений Церквою [13]. Проте зараз вже є цілком ясно, що Татіан – це, найімовірніше, виняток.

Ранньою пам'яткою сирійської ісихастської літератури є «Книга ступенів». Цей твір вважали пам'яткою нецерковного екстремістського аскетизму, мессаліанством. Однак, як показали сучасні дослідження, ця книга не є мессаліанським документом, і в ній, більше того, не виявляється жодної риси, типової для мессаліанства. Вона вчить, що християни згідно своїм стремлінням і свого життя поділяються на дві категорії, праведних і досконалих. Перші задовольняються виконанням заповідей і церковних приписів, а другі прагнуть досягти життя в Дусі. Тільки досконалі прагнуть жити в аскезі і можуть отримати ласку споглядання нематеріальних сутностей і Богоспілкування. Однак, проходження по цьому шляху має відбуватися під керівництвом Церкви, яка іменується «благословенною матір'ю, яка навчає чада свої» [8, с.269-270]. Згідно «Книги ступенів» тільки досконалі можуть приступати до св. Таїнств.

Особливу роль у сирійському православному світі відіграли переклади грецькомовних аскетичних творів. У ранній період на сирійську з грецької мови були перекладені важливі тексти ісихастської традиції: «Житіє Антонія» св. Афанасія, «Лавсаїк» Палладія, «Історія ченців» і *Apophthegmata Patrum* [8, с.270].

Завдання аскези – досягти цілісності душі, позбавивши душу від частинок гріха. Головні засоби в досягненні цього блаженного стану – це безперервна молитва та умиротворення. Після очищення, душа здатна сприймати Божественне Світло і сама стає світлом. Дух або Господь вселяється в душу замість гріха. У Христі є джерело невидимого вогню, який запалює серця. Досвід преображення відкритий людям вже в цьому житті. Особливо характерною сирійською рисою виступає наголошення на внутрішньому смутку, зітханні та сльозах.

Розглядаючи формування сирійського аскетичного вчення, потрібно зацентувати увагу на спадщині прп. Єфрема Сиріна, що вів суворе аскетичне життя. Аскет згідно вченню прп. Єфрема – це людина, що живе в нестатках, молитвах, бдіннях та роздумах святого писання. Ісихат повинен померти для мирського світу, але серце його повинно горіти вогнем милосердя і стражданням за грішне людство [3]. Відмінною рисою його вчення є акцент на стражданні, окрім якого від аскета вимагається молитва і роздуми (медитація). Молитва пустельників важлива для всього світу, який погруз у злобі, неправді та грісі. Аскет-ісихат повинен обов'язково зазнавати глузування, засудження і знущання. Велике значення в аскетиці прп. Єфрема має містика Хреста, до якого ісихат себе підготовлює голодом, спрагою та іншими випробуваннями [3].

Також особливе місце в історії сирійського ісихазму займає Іоан Апамейський або, як його називають, Іоан Відлюдник. Він є творцем так званого «несторіанського ісихазму» VII ст., який мав поширення серед східних сирійських аскетів. До «несторіанського ісихазму», який розвинувся в VII-VIII ст.ст. на території східних частин Халіфату, можна віднести богослова Сахдуну, який прийняв православ'я, однак більше відомого як Мартирій [8, с.273].

Окремий випадок являє собою прп. Ісаак Сирін. В його вченні знайшли вираження такі основні теми як безперервна молитва, містика Божої любові, слізний дар. Про життя святого збереглося мало відомостей. Він був єпископом Ніневії, але залишив єпископську кафедру заради чернечого усамітнення в гірській місцевості Бет Хузайе [8, с.274].

На відміну від візантійської ісихастської традиції, сирійська агіографічна література рідко має самостійну богословську цінність. У наступні століття, коли сирійське богослов'я все більше користувалося арабською мовою, яка стала офіційною в межах Халіфату, ісихастські

ідеї висловлювали себе більше в збірниках чернечої мудрості. Так, наприклад, Ішо'днах Басрській в IX ст. створив свою «Книгу цнотливості», Фома Маргській – життєписи монахів, а еп. Діонісій бар-Салібі коментував «Сотніци» Євагрія. У працях відомого енциклопедиста Григорія Абу ль-Фараджа (Бар-Ебрей) традиційне місце ісихастського богослов'я вже зайняла етика Аристотеля, що знаменувало перехід від середньовічного світогляду до Нового часу.

Початок містично-аскетичної традиції православ'я в Болгарії пов'язаний з життям прп. Іоанна Рильського. У праці «Заповіт», яка дійшла до нашого часу, окреслюється своєрідний шлях розвитку чернецтва та подвижництва в Болгарії. У числі найважливіших настанов прп. Іоанна – вказівка слідувати прикладам чернецтва, зокрема прп. Антонія і прп. Феодосія, а також відзначається важливість та сила Ісусової молитви [1, с. 682].

«Золотий вік» болгарської культури – X ст. – тісно пов'язаний з швидким зростанням і розповсюдженням чернецтва і аскези. Приклад життя прп. Іоанна знаходить послідовників в особі преподобних Прохора Пшинського, Гавриїла Ліснівського, Іоакима Осоговського, які є засновниками монастирів у південно-західній Болгарії. У період правління імператора Лева VI Філософа (886-912 рр.) трьома братами родом з м. Охрида засновується монастир Зограф («Живописний») на Афоні [1, с.683]. Надалі Зограф стає одним з найголовніших центрів болгарського чернецтва і подвижництва. Маючи тісні зв'язки з іншими монастирями на Афоні (потрібно відзначити, що чимало болгарських ченців було і в інших афонських монастирях – у Великій Лаврі, Хіландарі та ін.), він служить зв'язуючою ланкою між Візантією і Болгарією, між грецькою та слов'янською духовними культурами.

В епоху ісихастського Відродження XIV ст. такою ж ланкою стає монастир прп. Григорія Синайського в Парорії. Як відомо, серед найближчих і улюблених учнів св. Григорія були: прп. Феодосій Тирновський (1300 – 1362 рр.), прп. Роміл Відинський (помер бл. 1385 р.), Калліст I патріарх Константинопольський (1350-1354 рр. і 1355-1363 рр.) [5, с.130].

За посередництва Феодосія Тирновського болгарський цар Іван Олександр (1331-1371 рр.) став одним з ктиторів монастиря. Після смерті прп. Григорія Синайського (1346 р.) чернече братство запросило Феодосія стати ігуменом, проте він відмовився. Патріарх Калліст I, який відіграв важливу роль під час проведення Влахернсько-Константинопольського собору (1351 р.), написав життя Григорія Синайського і Феодосія Тирновського. У 1350 р. прп. Феодосій, за підтримки царя Івана Олександра, заснував монастир Пресвятої Богородиці, що знаходився в Кіліфарево, недалеко від болгарської столиці Тирнова. Монастир швидко став центром ісихазму та ісихастської літератури в Болгарії. Серед найближчих учнів прп. Феодосія – Євтимій, майбутній болгарський патріарх, Кипріян (1330 – 1406 рр.) – майбутній митрополит Русі [5, с.132].

Після смерті Феодосія Євтимій віддаляється на Афон, де знайомиться з діяльністю Афонської перекладацької школи; саме тут, працями старця Іоанна і його учнів – Закхєя Філософа, Мефодія та ін., – покладено початок руху "виправлення книг", яке через патріарха Євфимія переноситься до інших країн. У 1371 р., після смерті царя Івана Олександра, Євтимій повертається до Болгарії та оселяється в Тирновському монастирі Пресвятої Трійці. У ці роки в середовищі учнів Євфимія в монастирі ведеться інтенсивна перекладацька і літературна діяльність, що склала в сукупності те, що нині іменується Тирновською літературною школою. Перекладаються праці авторів-ісихастів: прп. Григорія Синаїта, св. Григорія Палами, Ніла Кавасили, Давида Дисіпата. Важко переоцінити значення перекладацької діяльності, здійсненої в середині другої половини XIV ст. у Болгарії. Слід відзначити, що ця діяльність була здійснена невеликою кількістю людей: у часи найбільшого розквіту монастирі в Парорії чернече братство налічувало всього від 50 до 70 ченців [1, с.687].

Після остаточного підкорення Болгарії турками (1396 р.), на певний період часу духовне життя болгарських монастирів майже повністю призупинилося. Лише у другій половині XV ст. вони поступово відновлюються і повільно повертають свою роль центрів духовної просвіти та хранителів містично-аскетичної традиції православ'я. У ці важкі роки, церковні інституції православних балканських народів роблять спроби об'єднання з метою духовного протистояння завойовникам і налагоджують зв'язки з вільними православними країнами.

Завдяки активній підтримці молдавських князів наприкінці XV ст. відновлюється діяльність розореного Зографського монастиря. У XVI – на початку XVII ст. значну роль щодо відновлення зруйнованих і заснування нових монастирів на території Болгарії відіграв прп. Пімен Зографський. З другої половини XVIII ст. болгарські монастирі знову переживають розквіт і відіграють вагомий роль у відродженні Болгарії та болгарської духовної культури. Незважаючи на історичні потрясіння та пов'язані з ними духовні втрати, містико-аскетична традиція Болгарії має безперервну історію, що налічує більше 1000 років.

До перших ісихастів в Сербії відносять відомих подвижників-самітників: Гаврила Ліснівського, Іоакима Осоговського, Прохора Пчинського, Петра Коришка та ін. Дорогою ісихазму йшов і святий Сава Сербський (1169-1237 рр.). Вишлеканий Афоном, тісно пов'язаний з ним він заснував незалежну архієпископію Сербської церкви в 1219 р., опираючись на ісихастську традицію. Про його зорієнтованість на ісихастську практику свідчать і постійні звернення до Афону, і всі його духовні і життєві принципи.

У період правління царя Степана Душана Афон увійшов до складу сербської держави, афонська духовність, що є вираженням ісихазму, відігравала визначальну роль у формуванні сербського християнства. Однак, періодом найвищого розквіту ісихастської духовності в Сербії було правління князя Лазаря (1371-1389 рр.) [4]. Саме завдяки князю Лазарю відбулося примирення Сербської та Візантійської церков. Під час переговорів немаловажну роль відіграла афонська делегація, яку очолював ісихаст Ісайя. Примирення відбулося в Константинополі, а оприлюднено в місті Прізрен у 1375 р. У цьому ж році в Сербію приходять перші ченці – ісихасти з кола учнів преподобного Григорія Синайського монастиря Парорія. Найбільш відомими з них стали Роміло (Ромил) і Григорій.

Ісихазм впливав на творчість у всіх різноманітних формах церковного мистецтва. Афонський сербський монастир Хиландар відіграв домінуючу роль у формуванні церковної архітектури в Сербії. У період після примирення Сербської та Візантійської церков у Сербії розпочинається активне будівництво храмів з трьома конхами. Перші зразки таких храмів зводяться в монастирях, побудованих за заповітом князя Лазаря: Раваніца, Лазаріца, Гірник. Так звана моравська архітектура, завдяки своїм виразним формам, де зв'язувалося старе і нове. Розписи монастиря Каленіч наповнені атмосферою присутності несотворимого містичного світла, а в мініатюрах з'являються мотиви Софії – Премудрості Божої, які виступають символізацією споглядання Фаворського світла [11, с.710].

З прибуттям ісихастів у сербському чернецтві з'являються монастирі з укладом кіновія, де монахи їжу, одяг, реманент отримували від монастиря, за розпорядженням настоятеля. Монастирі такого типу з часом об'єднуються з ідіоритними монастирями, тобто осібножитловими. Перший осередок такого улаштування виник у Раваніці, а з часом аналогічні центри починають виникати і в Лазаріце, Ждреле, Нової Павліце, Любостіня, Ресаве та інших монастирях. Ісихасти, що жили в цих центрах, серед сербського народу отримали назву "синаїти" [11, с.710].

Поява ісихастів і розвиток ісихастської духовності, її вплив на церковне життя в сербському суспільстві, створювали умови для певного перетворення особистості сербської середньовічної людини, а також і суспільства в цілому. Ісихастська духовність впливала на окремі частини суспільства, на відносини між соціальними станами, на систему цінностей. У церковно-політичному житті сербського суспільства залишили суттєвий слід переклади творів візантійських ісихастів, насамперед, Григорія Палами. Значну частину цієї ісихастської літератури склали полемічні твори, і це було істотно для сербів, які проживали на перехресті Сходу і Заходу. Як потужна духовна хвиля, ісихазм огорнув сербську культуру середньовіччя.

У розвитку ісихазму в Румунії можна виділити два етапи: перший включає період формування румунських князівств і митрополій, цей час відзначено приходом в румунські землі преподобного Никодима Афонського, а також діяльністю патріарха Тирновського Євфимія, які відзначалися високим рівнем духовності. Другий етап становлення – це той час, коли з Афону в Молдавське князівство приходить Паїсій Величковський, приносячи із собою новий дух, завдяки якому вся святоотцівська література набуває нового піднесення.

Румунський митрополит Тит Сімедра показав, що румунські ісихасти існували вже і серед учнів святого Григорія Синайського, що прийшли з Парорії і Каліфарева (сучасна Болгарія) [7, с.727]. Особливий зв'язок румунські князівства мали з Афоном і, перш за все, з монастирем Кутлумуш. Саме з Афону прийшов до Румунії преподобний Никодим, і з Афону ж прийшов настоятель кутлумушського монастиря Харитон, щоб просити князя Владислава I про допомогу для реконструкції монастиря, де підв'язалася певна кількість румунських ченців. Таким чином, Румунія стала ктитором Кутлумуша.

Ісихазм також був підтриманий і великими Константинопольськими Патріархами Каллістом і Філофея Коккін, останній, до того ж, – прямий учень і біограф Григорія Палами [10]. Г.Палама вів полеміку з римо-католицької концепцією, яка каже, що Бог може бути пізнаний лише виключно розумом, наукою і культурою.

Реорганізатором і засновником нових монастирів на території Румунії був преподобний Никодим Тисманський. Він теж прийшов з Афону, активно проводив богословське листування з Євфимієм Тирновським, який, у свою чергу, був учнем відомого подвижника-ісихаста святого Феодосія з Каліфарева [7, с.728]. Подвижництво і вся діяльність преподобного Никодима залишили глибокий слід в румунському православ'ї. Завдяки йому монастирське життя оновилося і наповнилося новою енергією. Розвинулася традиція загальножительних монастирів, яка триває і до сьогоднішнього дня. Почало розвиватися чернецтво, яке уже протягом п'яти століть живить своєю духовністю румунську культуру. І все це були результати діяльності основ ісихазму. В результаті, перші переклади (хоча і на слов'янській мові) святоотцівської спадщини в Молдавії і в Царі Роминяське з'являються вже на початку XV ст.. Практично все, що було створено в той час на духовному ґрунті, було зроблено під сильним впливом ісихазму.

У Царі Роминяське ісихазм відкрив собі дорогу і в князівській палац, так що сам великий князь Нягое Басараб (1512-1521 рр.) написав у дусі ісихастської літератури свою знамениту працю «Повчання синові Феодосію» [7, с.729]. У працю були включені фрагменти перших перекладів на румунську мову з «Гомілії про терпіння» св. Іоанна Златоуста і «Гомілії на Преображення» св. Єфрема Сиріна. З дещо зміненими назвами туди увійшли також фрагменти з «Євхологій» і один фрагмент про молитву зі св. Іоанна Лествичника.

В 20-х рр. XVIII ст. неподалік від м. Бузеу, в місцях, де споконвіку працювало чимало ченців-пустельників оселяється Василь Поляномерульській. Саме тут він знайшов сприятливі умови для практики Ісусової молитви та для переказів творінь Святих Отців. Він був тим, хто підготував ґрунт для приходу Паїсія Величковського.

Тим новим, що привніс Паїсія Величковський у румунське чернецтво, була сама практика Ісусової молитви та її поширення серед ширших кіл ченців монастирів. Він прийшов з Афону з групою монахів, слов'ян та румунів, які вже використовували в ісихастську практику [9]. У своїй діяльності він успадковував Василя Поляномерульського. Завдяки Василю Поляномерульському і, особливо, – Паїсію Величковському, XVIII століття є початком найактивнішого ісихастського руху в румунських землях. У цей час з'являються не тільки ті, хто практикує Ісусову молитву, але також і ті, хто заново вводить в життя святоотцівську спадщину. Заслуга святого Паїсія полягає і в тому, що він зумів зібрати навколо себе таких людей, які не тільки практикували молитву, але більше того, розуміли, що будь-яка молитва, відірвана від справжньої православної традиції, стає не дорогою до Христа, а всього лише порожньою філософією. Тому всі вони приділяли особливу увагу читанню та осмисленню творів святих отців, що мали великий молитовний досвід.

Розкриваючи питання поширення ісихазму на території Грузії потрібно відзначити, що ранні форми ісихазму були позитивно сприйняті грузинським чернецтвом, про це свідчить і аскетична практика, і література, яку використовували монахи, що вплинуло на формування світогляду і культуру грузиномовних народів. Однак, у поширенні пізнього ісихазму потрібно відзначити гальмування. Саме в роки розквіту пізнього ісихазму в його паламійських формах почався один з найбільш несприятливих і при тому тривалих періодів в історії Грузії, коли вся її територія, її церква з древніми монастирями, сховищами святості і святинь, піддавалися спустошенням.

Характерною рисою грузинського чернецтва було з'єднання різних форм аскези. Вони поєднувалися одні з одними без конфлікту, без внутрішньоцерковної боротьби і крайнощів в духовних справах. Важливу роль тут відіграла та обставина, що розвиток і розквіт грузинського чернецтва в самій Грузії і за її межами припали на епоху, коли всі сторони духовного розвитку перебували в гармонії, і внутрішній світ поєднувався із зовнішніми подвигами.

Постійна молитва, чернечі подвиги та усамітненість є давніми формами чернечого життя в Грузії. Про існування цієї традиції, починаючи вже з VI століття, свідчать і життя перших відомих ченців, «сирійських отців», і самі їх імена і назви заснованих ними монастирів: Антонія Марткопського, який 18 років провів на стовпі, Шио Мгвимського, який за місцем знаходження і за способом життя були названий анахоретом і трудився в печері – Мгвіме [2, с. 760]. Потрібно відзначити, що по всій Грузії старці Глинської пустелі, вигнані зі свого монастиря, знайшли притулок і змогли продовжити своє служіння.

Про існування практики Ісусової молитви можна судити прямо і опосередковано, виходячи з багатьох джерел і фактів. Найважливішим свідченням є велике число досить раних перекладів з учителів безмовності, які збереглися в різних варіантах і в рукописах, створених на території Грузії та грузинської чернечої діаспори. Майже в кожному «Житті» знаходяться свідчення практики Ісусової молитви. Наприклад, у «Житті Григорія Хандзтели», написаному Гіоргі Мерчуле, є чимало епізодів, які про це говорять [7, с.762]. З розповіді про зустріч Григорія Хандзтійського зі старцем Хведіосом можна зробити висновок, що Ісусова молитва практикувалася як у середовищі грузинського усамітненого чернецтва, так і в монастирях. Характер цього епізоду, пов'язаний зі старим монахом-самітником Хведіосом, що жив на самоті, поки до нього не прийшов Григорій Хандзтійський, щоб побудувати тут монастирський комплекс.

Грузинська церковна традиція спиралася на писання отців Церкви та інших християнських авторів. Вплив ісихазму серед грузинського чернецтва було помітним і плідним; однак він не поглинув і не витіснив інші форми чернечого життя.

**Висновки.** Отже, ісихазм на теренах вказаних країн став ідейною підвалиною православ'я, маючи свої специфічні риси. У становленні ісихазму як містико-аскетичної традиції проглядається певна послідовність. Традиція формує спочатку риси аскетичної практики, а потім – школи містичного досвіду, хоча по суті те й інше нерозривно. Слід також сказати, що ісихазм не обмежувався мовчанням та молитвою, а впливав на розвиток богослов'я та реформування монастирів. Протягом багатьох століть духовна культура православних народів знаходилася під впливом та тісному зв'язку з ісихастською традицією.

### Література

1. Димитров Э. Исихазм в Болгарии: встреча славянского слова с греческим богомыслием. Исихазм: аннотированная библиография / Под ред. С.С.Хоружего. – М., 2004. – С. 682-691.
2. Дуларидзе Л.Г. Особенности исихастской традиции в Грузии. Исихазм: аннотированная библиография / Под ред. С.С.Хоружего. – М., 2004. – С. 758-768.
3. Жизнь и труды преподобного Ефрема Сирина / <http://omsk-eparhiya.ru/main/Osnovi/Efrem/EfremSir/Efr000.htm>
4. Ломоносов М. Князь Лазарь Сербский (1329-1389 гг.): к вопросу о конструировании святости в Средние века / [http://www.academia.edu/3046803/\\_Prince\\_Lazar\\_of\\_Serbia\\_constructing\\_saintliness\\_in\\_the\\_Middle\\_Ages\\_](http://www.academia.edu/3046803/_Prince_Lazar_of_Serbia_constructing_saintliness_in_the_Middle_Ages_)
5. Матицин О. Болгарський ісихазм та його представники в Україні / О.Матицин // На шляху до синтезу філософії, релігії і науки: тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 10–11 квітня 2009 року / Національний університет "Львівська політехніка". – Л.: Вид. Нац. у-ту "Львівська політехніка", 2009. – С. 130-135.
6. Мещерская Е.Н. Деяния Иуды Фомы (культурно-историческая обусловленность раннесирийской легенды) / Е.Н.Мещерская. – М.: Наука, 1990 – С.243.
7. Молдовяну Иоанн. Краткая общая история румынского исихазма. Исихазм: аннотированная библиография / Под ред. С.С.Хоружего. – М., 2004. – С. 726-731.
8. Муравьев А.В. Сирийский исихазм как духовный феномен. Исихазм: аннотированная библиография. Под ред. С.С.Хоружего. – М., 2004. – С.268-275.
9. Пігош М. Ісихазм у творчості Паїсія Величковського / [www.anthropos.net.ua/jspui/bitstream/123456789/341/1/Pihosh](http://www.anthropos.net.ua/jspui/bitstream/123456789/341/1/Pihosh).

10. Прохоров Г. М. К истории литургической поэзии: гимны и молитвы патриарха Филофея Коккина / [http://topreferat.znate.ru/pars\\_docs/refs/45/44847/44847.pdf](http://topreferat.znate.ru/pars_docs/refs/45/44847/44847.pdf)
11. Ранкович Зоран. Исихазм у сербов. Исихазм: аннотированная библиография / Под ред. С.С.Хоружего. – М., 2004. – С. 708-711.
12. Stăniloae D. Din istoria isihasmului în Ortodoxia română. 1992. 24
13. Татиан Сириец / <http://mystudies.narod.ru/name/t/tatian.htm>
14. Хоружий С. С. К феноменологии аскезы / С.С.Хоружий. – М.: Изд-во гуманитарной литературы, 1998. – 352 с.

**Andrew Yaremchuk**

**Isyhastska tradition in the Orthodox world, Syria, Bulgaria, Serbia,  
Romania and Georgia**

*The article presents the historical and religious analysis of Hesychasm in Syria, Bulgaria, Serbia, Romania and Georgia. Characterized isyhastskyy movement in the context of Eastern Christian spiritual culture. Highlights the basic views theologians who formed under the influence of religious and philosophical teachings. The meaning of Hesychasm in the reform of monasteries.*

**Keywords:** Hesychasm, isyhastska literature, monastery, mysticism, orthodox asceticism, patristic tradition, spiritual culture, Christianity, Jesus Prayer.

**Андрей Яремчук**

**Исихастская традиция в православном мире Сирии, Болгарии,  
Сербии, Румынии и Грузии**

*В статье произведено историко-религиозный анализ развития исихазма на территориях Сирии, Болгарии, Сербии, Румынии и Грузии. Охарактеризировано исихастское движение в контексте восточно-христианской духовной культуры. Освещаются основные взгляды богословов, которые формировались под влиянием этого религиозно-философского учения. Раскрывается значение исихазма в реформировании монастырей.*

**Ключевые слова:** исихазм, исихастской литература, монастырь, мистицизм, православный аскетизм, святоотеческое традиция, духовная культура, христианство, Иисусова молитва.